

رابطه صراط دنیا با صراط آخرت

فاطمه سعیدی^۱

چکیده:

مطالبی که پیش رو دارید در حیطه ی موضوع مهم تفسیری سخن به میات آمده است که صراط مستقیم معنا و مصداق آن است که خود صراط دنیا و آخرت را در بر می گیرد. براساس آموزه های دینی قدم گذاشتن در صراط مستقیم دنیا تضمین کننده عبور از صراط آخرت است. و لازمه ی آن آگاهی نسبت به این دو است. که هدف شناخت صراط دنیا و صراط آخرت است که چگونه می توان از صراط دنیا به صراط آخرت رسید. که در نتیجه برای عبور از صراط آخرت باید در دنیا در مسیر صراط مستقیم که همان معرفه الله و عمل به دستورات الهی است قرار گرفت تا به بهشت رضوان رسید.

واژگان کلیدی: آخرت، دنیا، صراط، صراط مستقیم، قرآن، مستقیم

^۱ - طلبه ترم اول سطح ۳، مؤسسه آموزش عالی حوزوی حضرت زینب کبری سلام الله علیها شهرستان رفسنجان.

مقدمه

کلمه «صراط»، چهل و پنج بار در آیات مختلف قرآن تکرار شده و در تمام موارد آن به صورت مفرد آمده است، در سی و دو آیه نیز با صفت «مستقیم» توصیف شده است صراط یعنی راه و چیزی که با پیمودن آن از چیزی به چیز دیگر می‌توان رسید؛ و واسطه و رابط بین دو چیز. خداوند برای وصول به مقام انسانیت و فعلیت استعدادها و تقرب به خدا و لقاءش راهی معین کرده است. صراط الله، راه به سوی خداست؛ و چون خدا محلّ و مکان خارجی ندارد پس مقصود راهی است از نفس انسان برای معرفت خدا. در هر فرد از افراد بشر از درون و باطن نفس او راه و سبیلی است به سوی خدا. آن راه باطنی در قیامت به صورت پلی به سوی بهشت مجسم می‌شود. معصومین سریع‌ترین و کوتاه‌ترین و نزدیکترین راه را به سوی خدا پیموده‌اند و به همین دلیل صراط مستقیم نامیده شده‌اند، راهی که از نظر دقت از شمشیر برنده‌تر و از مو باریک‌تر است. کلمه «صراط»، چهل و پنج بار در آیات مختلف قرآن تکرار شده و در تمام موارد آن به صورت مفرد آمده است، در سی و دو آیه نیز با صفت «مستقیم» توصیف شده است.

با توجه به اینکه جهان آخرت تابع و آیین‌های از این دنیا می‌باشد، ارتباطی تنگاتنگ بین اعمال و رفتار این جهان و مسیری که انسان در این دنیا انتخاب می‌کند، با آن سرای وجود دارد. در حقیقت می‌توان این گونه بیان کرد که صراط و راه سختی که در آخرت وجود دارد، تابع راهی است که انسان‌ها در این دنیا سپری می‌کنند. بیشترین بحثی که در مورد صراط در روایات و کتب تفسیری بیان شده است، در ذیل آیه ۶ سوره حمد می‌باشد: «إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ؛ (پروردگارا!) ما را به راه راست و صراط مستقیم رهنمون باش»

«الطُّرُقُ إِلَى اللَّهِ بِعَدَدِ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ: راه‌هایی که بسوی خدا موجود است به تعداد نفس‌ها و جان‌های مخلوقات است» هر موجودی از نقطه نظر نفسانیت خاصی که دارد یک راه بخصوص از باطن خود به خدا دارد ولی صراط مستقیم تنها یک مسیر و بهترین راه قُرب به خداست و طُرُق مختلف به‌اندازه‌ای که به صراط مستقیم نزدیک هستند توانایی رساندن افراد به خدا را دارند. در اخبار بسیاری که از اهل بیت (علیه السلام) رسیده است

صراط پُلی است بر روی جهنم که از مو باریک تر و از لبه شمشیر تیزتر است، جهنم بین مردم و بهشت قرار دارد و همه باید از پل صراطی که بر روی جهنم قرار دارد عبور نمایند .

مطالب زیادی در باب صراط مستقیم و ویژگی های آن و منحرفین صراط و...وجود دارد اما بنده مقاله ای ندیدم که ارتباط بین صراط دنیا و آخرت را بیان کرده باشد.به دلیل موارد ضروری در جامعه رعایت این موضوع عدم توجه به وجود رابطه صراط دنیا و آخرت است.بنابراین انجام این تحقیق معرفی صراط دنیا و آخرت و ارتباط این دو با هم است.

ساختار مقاله : صراط دنیا ، صراط آخرت و رابطه بین این دو بیان شده است

مقاله پیش رو توصیفی تحلیلی است.

معنای شناسی واژگان

صراط

معنای لغوی: در بیشتر آیات قرآن صراط در معنای راه خدا یعنی دین و حق و شریعت بکار رفته است. صراط را با صاد و سین خوانده اند و هر دو به یک معنی است. صراط در اصل به معنی بلعیدن است، «صراطه صراطاً ابتعله» مجمع در علت تسمیه راه به صراط فرموده: راه رهگذر را بلع می کند. در اقرب گوید: راه رونده در آن غایت می شود. قول مجمع که آن راه، راه آشکار و وسیع گفته به وافع نزدیکتر است از قول راغب که راه راست گفته زیرا در بیشتر آیات وصف مستقیم با صراط ذکر شده است. (قرشی، علی اکبر، ۱۳۸۷ ه. ش، ج ۴، ص ۱۲۳-۱۲۴)

صراط: راه مستقیم

راه سهل العبور را صراط گفته اند که سالک و رهروش آن را به سرعت طی می کند مثل بلعیدن سریع غذا است. و با اینکه راه، رهرو خود را می بلعد و فرو می برد. (خسروی حسینی، غلامرضا، تفسیر لغوی و ادبی قرآن، ص ۳۹۷/ مفردات الفاظ قرآن، ص ۲۰۹)

معنای اصطلاحی:

صراط : پل میان دوزخ و بهشت که از مو باریک تر و از شمشیر برنده تر است. صراط بزرگراه وسیع و روشن است. از امام صادق (علیه السلام) درباره صراط پرسیدند، فرمودند: آن راه معرفت خداوند می باشد و صراط دوتاست: صراط دنیا و صراط آخرت. اما صراط دنیا امام واجب الطاعه است، هر که او را شناخت و به راهنمایی او تن داد بر صراط مسیر دوزخ بگذرد و کسی که در این جهان او را شناخت و به راهنمایی او تن داد بر صراط دوزخ بگذرد و کسی که در این جهان او را نشناخت قدمش بر صراط آخرت بلغزد و سرنگون آتش افتد. (حسینی دشتی، سید مصطفی، معرف المعارف دایره المعارف جامع اسلامی، ج ۶، ص ۶۲۷)

مستقیم

معنای لغوی:

این واژه از ماده (ق و م) و بر اثر هیات خاص باب استفعال بر طلب قیام دلالت می کند، و به ذاهمی گفته می شود که بر خط مستوی و طیق حق قرار داشته باشد.

معنای اصطلاحی:

طریق مورد نظر در اینجا طریق مستقیم استقامت است و استقامت طلب قیام از شجاعت و طلب قیام می تواند کنایه از ظهور و حصول آثار و منافع و آثار راه در مستوی بودن نداشتن اعوجاج و گمراه نکردن سالک جمع شده باشد چنین حالتی را قیام گویند. پس راه مستقیم راهی است که نداشتن اعوجاج از آن مطلوب و این مطلوب حاصل می باشد از این صفت مستقیم برای صراط قید توضیحی است نه احترازی. احترازی یعنی: خود صراط معنای مستقیم را نیز در بر دارد اما برای توضیح بیشتر قید مستقیم نیز آمده است. (جوادی آملی، عبدالله، تسنیم، ج ۱، ص ۴۵۸)

صراط مستقیم

معنای لغوی:

راهی که دارای قدرت و تسلط است و بر پای خود می ایستد یعنی بر آنچه مربوط به اوست تسلط کامل دارد بالنتیجه به این راه قائم گفته می شود یعنی راهی که تکیه به جایی ندارد.

معنای اصطلاحی:

صراط مستقیم، همان راه استقامت در برابر «اعجاج» است. راه معجوج آن است که همراه با تخلف است و صراط مستقیم راهی است که از این دو آسیب مصون باشد. اما مصداق صراط مستقیم از نظر قران کریم همان «دین قیم» است. و دین قیم دینی است که خود ایستاده است و دیگران را نیز به پا می دارد و سر این که از دین قیم که همان صراط مستقیم است. به «ملت براهیم (علیه السلام)» یاد می شود. (جوادی آملی، عبدالله، تسنیم، ج ۱، ص ۴۶۶)

صراط مستقیم راه مسلمانی در شرع رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و اخلاق و آداب و شرع است همچنین در روایتی از امام علی (علیه السلام) نقل شده است که ایشان راه واضح عمل صالح و صراط مستقیم

سلم: إذا كان يوم القيامة أنبت الله لطائفه من امتي أجنحة فيطفرون من قبورهم إلى الجنان، يسرحون فيها و يتنعمون كيف شاؤوا، فتقول لهم الملائكة: هل رأيتم حسابا؟ فيقولون: ما رأينا حسابا، فيقولون: هل جزتم على الصراط؟ فيقولون؟ ما رأينا صراطا؟ فيقولون لهم: هل رأيتم جهنم؟ فيقولون: ما رأينا شيئا، فتقول الملائكة: من أمة من أنتم؟ فيقولون: من أمة محمد صلى الله عليه و آله و سلم، فيقولون: نشدناكم الله حدثونا ما كانت أعمالكم في الدنيا؟ فيقولون: خصلتان كانتا فينا فبلغنا الله هذه المنزلة بفضل رحمته، فيقولون: و ما هما؟ فيقولون: كنّا إذا خلونا نستحي أن نعصيه، و نرضى باليسير ممّا قسّم لنا، فتقول الملائكة يحقّ لكم هذا. و نیز در همان کتاب و باب(در بیان دوستی برای خدا و رسول او): آن حضرت فرمود: هنگامی که روز قیامت شود خداوند برای گروهی از امت من بالهائی میروپاند که از قبرهای خود ببهشت ها پرواز نموده و در آنها گردش میکنند (ممکن است مراد از بالها قوای باشد که بآنها عطا شود که بسبب آن قوی پرواز نمایند) و از نعمتها بهره مند میشوند هر طور که بخواهند! پس فرشتگان بایشان میگویند: آیا شما حسابی را دیدید؟ (یعنی بحساب شما رسیدگی کردند (میگویند: ما حسابی ندیدیم پس فرشتگان گویند: آیا شما بر صراط عبور کردید؟ گویند ما صراط را ندیدیم؛ پس فرشتگان گویند: آیا جهنم را دیدید؟ گویند: ندیدیم ما چیزی را (از آنچه شما سؤال کردید(پس فرشتگان گویند: شما امت کدامیک از پیمبرانید؟ گویند: از امت محمد صلى الله عليه و آله می باشیم؛ پس فرشتگان گویند: سوگند می‌دهیم شما را بخدا، بگوئید و شرح دهید کارهای شما (از طاعات) در دنیا چه بوده است؟ گویند: دو صفت در ما بود که خداوند ما را باین منزلت و مقام رسانیده به بسیاری رحمت خود؛ فرشتگان گویند: کدامست آن دو صفت؟ گویند: هنگامی که خلوت میکردیم (و تنها بودیم) شرم و حیا می نمودیم از اینکه نافرمانی

خدا کنیم، و خوشنود می شدیم به کم از آنچه (روزی و) قسمت و تقدیر برای ما شده

بود، پس فرشتگان گویند: سزاوار است برای شما این مقام.

پس درواقع نازکی و تیزی پل صراط بنیانگر دقت و مو شکافی در محاسبه بر اعمال انسانها در قیامت و سختی حسابرسی خداوند در آن روز است. یعنی باید نهایت دقت و ریزینی را در مورد اعمال و اطاعت در آن به کار برده به گونه ای که اعمال پاک خالصانه ما این قابلیت را داشته باشد که ما از پلتیز بران و نازک و لغزنده عبور دهد. صراط مسقیم و راه بندگی خدا راهی دقیق است که با پیروی از احکام الهی و هدایت و راهنمایی انبیاء آن را پیمود و لغزش و انحراف بر کنار بود تا بتوان بر توفیق الهی از پل صراط عبور کرد و به بهشت رضوان رسید.

نتیجه

صراط تجسم حرکت در مسیر حق در همین دنیاست، پل از مو باریکتر است حرکت در مسیر حق همین گونه است. اگر کسی بخواهد در مسیر حق حرکت نماید، اولاً باید حق را دقیق بشناسد که خود رصه ای مشکل و خطرناک است و ثانیاً باید بر طبق آن عمل نماید که بسی دشوار است پل صراط تجسم عین حق باطل است و عبور از آن همان حرکت در مسیر حق در دنیا ست روشن است که با اندکی از راه به دمی رود و گرفتار بغوله ها خواهد شد. در قیامت نیز کسانی از پل صراط به سلامت عبور می کنند که در دنیا آن مسیر را به سلامت پیموده باشند و اگر در اینجا دچار لغزش شدند روی آن پل نیز دچار لغزش خواهند شد و به جهنم سقوط خواهند کرد. مگر آنکه لطف و عنایت و غفران پروردگار شامل شود. صراط مستقیم همان راه معرفت به سوی خداست که صراط دنیا را به صراط آخرت که از شمشیر برنده تر و از موباریکتر است پیوند می دهد؛ صراط دنیا همان باطن صراط آخرت است عمل به دستورات الهی و پیروی از امامان معصوم که هر کس امام خویش را بشناسد و به او اقتداء کند و در پیروی از هادیان خویش کوتاهی نکند صراط آخرت برایش آسان شده و عبور از آن با محبت و تبعیت از اهل بیت انسان را از صراط آخرت عبور می دهد. امت پیامبر با عمل به دستورات الهی می تواند به راحتی از تیزی صراط و باریکی آن گذشت. ملاصدرا برای عبور از صراط می گوید: صراط طریق حق و دین توحیدی همه انبیاء است و همان فطرت است. و صراط بر روی قوای غضبه و فکریه وجود دارد اعتدال در اینها برنده تر از شمشیر است. و رابطه صراط دنیا و آخرت مثل رابطه شناخت امام واجب الطاعه با پلی که در قامت باید از آن عبور کرد. که سقوط از فطریه و وقوف در صراط آخرت را واجب می کند.

دیدگاه آیت اله جوادی آملی (دامت برکاته) این است که هر عملی که در دنیا انجام می دهیم خود آن عمل صراط آخرت را به وجود می آورد. بنابراین پل صراط تجسم میزان و حساب دقیق در قیامت است که یا آدمی از آن عبور می کند و به بهشت می رسد و یا پی صراط که از مو نازک تر و از شمشیر برنده تر است او را به جهنم می اندازد.

فهرست منابع:

قرآن کریم

نهج البلاغه دشتی

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، (۱۴۰۳.ق)، معانی الاخبار، مصحح: علی اکبر غفاری، قم: انتشارات اسلامیة.

۲. جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۸۷.ش)، تفسیر تسنیم، ج ۱، قم: انتشارات اسراء.

۳. _____، (۱۳۸۷.ش)، تفسیر تسنیم، ج ۲۶، قم: انتشارات اسراء.

۴. _____، (۱۳۸۷.ش)، تفسیر تسنیم، ج ۳۸، قم: انتشارات اسراء.

۵. _____، ادب و فنای مقربان، ج ۳، نرم افزار حکیم.

۶. _____، پیام قرآن، ج ۶، نرم افزار حکیم.

۷. _____، سرچشمه اندیشه، نرم افزار حکیم.

۸. _____، قرآن حکیم از منظر امام رضا (علیه السلام)، نرم افزار حکیم.

۹. _____، معاد در قرآن، ج ۵، نرم افزار حکیم.

۱۰. _____، همتای قرآن، نرم افزار حکیم.

۱۱. _____، قرآن در قرآن، نرم افزار حکیم.

۱۲. حسینی دشتی، سید مصطفی، (۱۳۷۹.ش)، معارف المعارف، ج ۶، تهران: انتشارات کتابخانه ملی ایران.

۱۳. خسروی حسینی، غلامرضا، (۱۳۸۲.ش)، تفسیر لغوی و ادبی قرآن، انتشارات مرتضوی، بی جا.

۱۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، (۱۴۱۲.ق)، مفردات الفاظ قرآن، بیروت: نشر دارالعلم الدارالشامیه

۱۵. صبحی صالح، نهج البلاغه، (۱۴۱۴.ق)، قم: نشر هجرت، چاپ اول.
۱۶. طوسی، محمد بن الحسن، (۱۴۱۱.ق)، مصباح المجتهد و سلاح المتعبد، ج ۲، بیروت: نشر موسسه فقه شيعه، چاپ اول.
۱۷. قرشی، علی اکبر، (۱۳۸۷.ش)، قاموس قرآن، ج ۴، تهران: انتشارات اسلامیه، چاپ هشتم.
۱۸. مجلسی، محمد باقر، (۱۴۲۷.ق)، بحار الانوار، ج ۸، قم: انتشارات فقه، چاپ اول.
۱۹. _____، ج ۸۹، قم: انتشارات فقه، چاپ اول.
۲۰. مدبر عزیزی، غلامرضا، عرفان صدر المتألهین، (۱۳۸۵.ش)، مشهد: نشر کتابخانه ملی، چاپ اول.
۲۱. مکارم شیرازی، ناصر، (۱۳۶۸.ش)، پیام قرآن، ج ۶، قم: نشر مدرسه امام امیرالمومنین.
۲۲. میبیدی، ابن رشید، (۱۳۹۳.ش)، ترجمه و تفسیر عرفانی قرآن خواجه عبدالله انصاری، به کوشش رضا باقریان، تهران: نشر ارمغان طوبی، چاپ چهارم.